

2. Назаренко П. Г. Питання екстрадиції у кримінальному судочинстві: проблеми законодавства. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2002. № 1. С. 213–219.

3. Правознавство: словник термінів [Текст] / під ред. В. Г. Гончаренка. – К. : Юрисконсульт, КНТ, 2007. 636 с.

4. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога (Книга перша) / Збірник документів. Київ: Юрінком, 1996. 1184 с.

5. Шаргородский М. Д. Выдача преступников и право убежища в международном уголовном праве. *Вестник Ленинградского университета*. 1947. № 8. С. 44–60.

Воробчак А.Р.

кандидат юридичних наук,

директор Чернівецького юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ВІДБРАННЯ ДОСЛІДНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Згідно ст.84 КПК України – доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертиз [1, с. 62].

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду. Ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [2].

У кримінально-процесуальній діяльності спеціальні знання використовується у трьох формах: при залучення спеціалістів під час окремих слідчих розшукових чи судових дій (ч. 8 ст. 228,

ч. 3 ст. 237, ч. 1 ст. 238, ч. 3 ст. 359 та ін.), У формі консультації та роз'яснення спеціалістів (статті 71, 72, 360 КПК) та в межах проведення експертизи (статті 242, 332 КПК). Під час здійснення правосуддя велику допомогу слідству та суду надає судова експертиза.

Судова експертиза – це процесуальна дія, яка полягає в дослідженні експертом, за завданням сторони кримінального провадження, слідчого судді, суду, речових доказів, матеріалів, інших об'єктів, осіб з метою встановлення фактичних даних та обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Залучення експерта і проведення судової експертизи регламентовано законом України «Про судову експертизу», КПК (статтями 69 - 70, 79, 83, 101 - 102, 242 - 245, 274, 332, 356, 358, 486, 509, 518), а також інструкції про призначення та проведення судових експертиз, затвердженою наказом міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998р. № 53/5 [3] та ін.

Згідно з чинним законодавством України експертиза у кримінальному провадженні проводиться у випадках, коли для з'ясування обставин, що мають значення для провадження, Необхідні спеціальні знання (ч. 1 ст. 242 КПК). До спеціальних знань належить будь-які знання та вміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науковому і практичному рівню.

Під час експертизи істотні для провадження факти можуть встановлюватися за відсутності слідчого (або суду). Ця особливість дає змогу пояснити чому законодавець встановив систему додатково процесуальних гарантій, дотримання яких покликана сприяти достовірному, повному та об'єктивному встановлення фактів експертом і всебічній перевірці його висновків слідчим і судом. Експертизу слід призначати тільки тоді, коли в цьому є дійсно необхідність, коли без відповіді експерта на деякі питання неможливо встановити істину у провадженні. Недопустимо призначати експертизу для вирішення питань, що потребують таких спеціальних знань, які не виходять за межі професійної підготовки слідчого, прокурора або судді, тобто експерту не можна ставити вирішення питань правового характеру.

Судові експертизи класифікуються за різними підставами. За своєрідністю предмета спеціальних пізнання їх можна розділити на декілька класів: криміналістичні, судово-медична, судова психіатричні, судово-психологічні, судово-фармацевтичні та фармакологічні, фізико-технічні, Хімічні, товарознавча, інженерно-технічні, екологічні, економічні, мистецтвознавчі, експертизи у сфері інтелектуальної власності та деякі інші [4, с. 393-394].

Кожний названий клас можна поділити на роди, види та підвиди. Так, всі криміналістична експертиза поділяються на два роди: традиційні та нетрадиційні. Традиційні охоплюють такі види експертиз, як дактилоскопічна, трасологічна, судово-почеркознавча, авторознавча, судово-балістична, Технічна експертиза документів та ін. Нетрадиційні передбачають експертизу матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і паливно-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спирту вмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів; наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин), фоноскопичну та фонетичну експертизи, біологічну та ін.

Найбільш поширеним видом задали експертиза є криміналістична. Криміналістична експертиза – це лабораторне дослідження об'єктів з метою встановлення їхнього фактичного стану; можливості проведення певних дій; обставин, за яких були проведені дії; невидимих слідів за шифрованого змісту; групової належності об'єктів або їх тотожності. Така експертиза вимагає застосування спеціальних криміналістичних знань. Її об'єктами можуть бути тексти та підписи на документах, відбитки печаток і штампів, сліди рук, ніг, знарядь злочину та інструментів, транспортних засобів, зброї, боєприпасів та ін. Залежно від об'єктів дослідження криміналістичного експертиза поділяються на почеркознавчу, технічна експертиза документів, трасу логічно, судова балістична та ін.

Судово-медичні експертизи поділяються на експертизи трупа, живих осіб, речових доказів. Завдання їх полягає у встановленні причини смерті, характеру та ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, визначенні групової належності і пошкодження різних виділення організму людини та вирішення інших питань що вимагають застосування судово-медичних знань.

Судова експертиза призначається прокурором або судом, які приймають рішення на власний розсуд залежно від обставин справи, коли встановлення певних фактичних даних не може відбутися без застосування наукових, технічних або інших спеціальних знань. Водночас, в окремих, точно визначених у КПК випадках, судова експертиза повинна призначатись обов'язково, а саме: для встановлення причин смерті; для встановлення тяжкості характеру тілесних ушкоджень; для визначення психічного стану підозрюваного або обвинуваченого за наявності у справі даних, які викликають сумнів у його осудності; для встановлення статевої зрілості потерпілої у кримінальних справах про статеві злочини щодо особи, яка не досягла статевої зрілості; для встановлення віку підозрюваного або обвинуваченого, якщо це має значення для вирішення питання про його кримінальну відповідальність, за відсутності відповідних документів про вік або за неможливості їх отримання.

Експертиза проводиться у період розслідування або судового розгляду справи на підставі відповідного процесуального документа (постанови слідчого або ухвали суду). Призначення експертизи є процесуальною дією, а тому її проведення можливе лише після реєстрації заяви, повідомлення про скоєне правопорушення ЄРДР [5, с. 346].

Із-за обмеженого обсягу збірника матеріалів конференції зупинимося тільки на процесуальних особливостях отримання біологічних зразків для проведення відповідної експертизи.

З аналізу процесуальних норм, що містяться у ст. 245 і 241 КПК України вбачається, що отримання біологічних зразків для експертизи віднесене в першу чергу до компетенції прокурора. Положення ч. 1 ст. 245 про те, що отримання зразків для проведення експертизи здійснюється сторонами кримінального

провадження не стосується отримання біологічних зразків, оскільки їх одержання має окрему процесуальну регламентацію, передбачену у ст. 241 КПК щодо освідування, якою передбачено, що освідування і, відповідно, отримання біологічних зразків здійснюється за постановою прокурора. Алгоритм дії сторони захисту щодо одержання біологічних зразків в законі чітко не регламентований. Стаття 245 КПК хоч і передбачає, що у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею, в ній не визначено, у якому порядку буде отримувати порівняльні зразки сторона захисту, у якому документі це отримання буде відображатися. Однак, при аналізі вищезгаданих норм робимо висновок про те, що сторона захисту в разі необхідності отримання біологічних зразків повинна звернутися до слідчого або прокурора з клопотанням про одержання необхідних їй біологічних зразків для проведення експертизи (за відсутності необхідності застосування примусу). Порядок розгляду і прийняття рішень щодо вказаного клопотання повинен бути таким самим, як при розгляді клопотань сторони захисту щодо проведення слідчих (розшукових) дій.

Коло осіб, в яких можливо отримати зразки, у чинному кримінальному процесуальному законодавстві чітко не визначено. Ні ст. 245, ні ст. 274 КПК України, які прямо стосуються отримання зразків, не містять переліку осіб, в яких можна такі зразки відбирати. Частина 3 ст. 245 КПК лише встановлює, що отримання біологічних зразків здійснюється за правилами освідування. Якщо припустити, що ці правила стосуються не тільки процесуального порядку, а й суб'єктів цієї слідчої (розшукової) дії, тоді з диспозиції ч. 1 ст. 241 вбачається, що отримати біологічні зразки можна в осіб, які мають процесуальний статус підозрюваного, потерпілого і свідка. Що стосується обвинуваченого, то знову ж таки прямої згадки про нього як суб'єкта, в якого можливо отримати біологічні зразки, немає, хоча ч. 1 ст. 245 КПК передбачає можливість отримання біологічних зразків судом, що відбувається вже у судових

стадіях, в яких підозрюваний змінює статус на обвинуваченого. У статті 274 КПК України, яка регламентує порядок негласного отримання зразків для порівняльного дослідження, переліку осіб, в яких такі зразки дозволяється відбирати, немає взагалі. Стаття встановлює, що негласне отримання зразків для порівняльного дослідження може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання відповідно до статті 245 КПК України неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження, що, ймовірно, приводить до висновку про те, що закон дозволяє отримувати зразки тільки в тих осіб, в яких це дозволяється робити гласно. Таким чином, негласно отримувати зразки, в тому числі і біологічні, можливо в підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого чи свідка, однак, оскільки в законі це чітко не зазначено, з цієї ж норми можна дійти й іншого висновку про те, що якщо отримання зразків в порядку ст. 245 КПК України без завдання значної шкоди для кримінального провадження в підозрюваного чи то потерпілого неможливо, оскільки особи не мають відповідного процесуального статусу і немає підстав для повідомлення особи про підозру чи затримання особи, що є необхідним для набуття статусу підозрюваного, або особа, яка заявила про вчинене щодо неї кримінальне правопорушення, відмовляється подавати заяву про визнання її потерпілою у цьому кримінальному провадженні, в цьому випадку у зазначених осіб зразки можливо отримати негласно.

Така законодавча регламентація осіб, в яких дозволяється отримувати зразки, в тому числі і біологічні, не є задовільною, оскільки застосування аналогії, яку є можливість тлумачити по-різному, може викликати плутанину і сприяти випадкам порушення прав і свобод учасників кримінального провадження. На нашу думку, в законі слід чітко зазначити перелік осіб, в яких дозволяється відбирати біологічні зразки як в гласному, так і в негласному порядку, такими особами повинні бути свідок, потерпілий, підозрюваний і обвинувачений. Слід також законодавчо закріпити положення про те, що отримувати біологічні зразки в інших осіб забороняється.

Список використаних джерел:

- 1.Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 6 квіт. 2020 р. (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2020. 420 с.
- 2.Закон України «Про судову експертизу» інтернет-доступ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
- 3.Інструкція «Про призначення та проведення судових експертиз» від 8 жовтня 1998 року №53/5 інтернет-доступ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
- 4.Криміналістика: підруч. / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель [та ін.] ред. В.Ю. Шепітько. 5-те вид. переробл. та доповн. К.: Ін Юре, 2016. – 640 с.
- 5.Криміналістика. Академічний курс: підручник / Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров [та ін.] К.: Юрінком, ІНТЕР, 2011. 504 с.

Обідняк Л.Т.

*директор Чернівецького юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СТВОРЕННЯ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На шляху до євроінтеграції в Україні все більше змінюються повноваження органів державної влади. В більшості випадків такі зміни відбуваються в сторону уніфікації та реорганізації державно-владних структур для зменшення чисельності державних службовців та складності державної системи в цілому, що має сприяти ефективності їхнього функціонування. Так само сталося і у вересні 2020 року, коли Верховною Радою України у першому читанні був ухвалений закон про створення Бюро економічної безпеки. А вже 28 січня 2021 року Верховна Рада України прийняла в другому читанні та в цілому законопроект про створення Бюро економічної безпеки (БЕБ), яке здійснюватиме заходи щодо запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття злочинів у сфері формування та використання фінансових ресурсів держави. Одразу ж після ухвалення Закону Рада проголосувала за основу